

hora), 93. Krk., 96. Král. Sněž. (mezi Malým a Velkým Vrbnem), 97. Hr. Jes.

Celkové rozšíření: Střední Evropa, j. část s. Evro-

py, k jihu ojedinele po Korsiku a Albánii, na východ roztroušeně k Uralu; Severní Amerika. — Mapy: HULTÉN AA 1958: 213; MEUSEL et al. 1965: 11; AFE 1972: 47.

3. *Sceptridium* LYONS — vratičkovec, vratička

Sceptridium LYONS Bot. Gaz. 40: 457, 1905. — Syn.: *Botrychium* SWARTZ J. Bot. (Schrader) 1800/2: 110, 1801 p.p. — *B.* subgen. *Sceptridium* (LYONS) CLAUSEN Mem. Torrey Bot. Club 10/2: 24, 1938. — *B.* subgen. *Phyllotrichium* (PRANTL) LUER-SSSEN Farnpfl. 555, 1889.

Lit.: HOLUB J. (1973): A note on the classification of *Botrychium* Sw. s. l. Preslia 45: 276—277.

Vytrvalé byliny. Pupeny a mladé rostliny chlupaté. Listy rozdělené na sterilní a fertillní část. Sterilní část dlouze řapíkatá, v obrysu trojúhelníkovitá, 3 × zpeřená, širší než dlouhá, s průduchy jen na rubu, odděluje se od fertillní části na bázi listu; fertillní část dlouze řapíkatá, zpeřeně větvená. Výtrusnice na spodní straně úkrojků, volné, přisedlé. Prokel dorziventrálně zploštělý, primární kořen vyrůstá ze spodní strany proklu. Zárodek se suspenzorem. — Asi 10 druhů, rozšířených v Evropě, Asii a Americe.

1. *Sceptridium multifidum* (S. G. GMELIN) TAGAWA — vratičkovec mnohoklaný, vratička mnohoklaná Tab. 16/5

Sceptridium multifidum (S. G. GMELIN) TAGAWA Acta Phytotax. Geobot. 9: 87, 1940. — Syn.: *Osmunda multifida* S. G. GMELIN Novi Comment Acad. Sci. Imp. Petropol. 12: 517, 1768. — *Botrychium rutaceum* SWARTZ J. Bot. (Schrader) 1800/2: 111, 1801 p.p. — *B. rutaeifolium* A. BRAUN in DÖLL Rhein. Fl. 24, 1843. — *B. silesiacum* (TREW) KIRSCHLEGER Fl. Alsace 2: 401, 1857. — *B. multifidum* (S. G. GMELIN) RUPR. Beitr. Pflanzenk. Russ. Reiches 11: 40, 1859. — *B. matricariae* (SCHRANK) SPRENGEL Syst. Veg. 4: 23, 1827.

Exsikáty: Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 2303. — Fl. Hung. Exs., no 533.

Listy 1—2 (—4), 6—17 (—20) cm vys., dlouze řapíkaté, v mládí bělavé, chlupaté, s 1 až 2 blanitými, hnědými až hnědozelenými pochvami, obalujícími téměř celý společný řapík listu; sterilní část listu se odděluje od fertillní v dol. $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ délky. Fertillní část 2—4 × delší než sterilní, vzácně ± stejně dl. nebo kratší; sterilní část 2—3 × zpeřená, v obrysu trojúhelníkovitá, většinou širší než dlouhá, (1,2—) 3,5—5,0 (—6,5) cm dl., (2,0—) 4,0—6,5 (—9,0) cm šir., slabě masitá až masitá, olivově zelená až žlutozelená; řapík často na bázi načervenalý, listky celokrajné až vroubkované, podlouhlé až vejčité, dol. řapíčkaté, koncový lístek až okrouhlý, stř. žilka zřetelná; fertillní část dlouze řapíkatá, 2—3 × zpeřeně větvená, (1,8—) 2,5—4,0 (—6,5) cm dl., (0,5—) 3,0—5,8 cm šir. Výtrusnice ve dvou řadách, volné, přisedlé, žlutozelené až žlutohnědé, později červenohnědé. Výtrusy žluté. VII—VIII (—IX). Gf.

2n = 90 (extra fines)

Variabilita: V rámci celkového areálu druh značně proměnlivý. Na území ČSR se proměnlivost projevuje ve

velikosti rostlin a méně v hloubce vroubkování listků. Vzácně se vyskytují jedinci s fertillní nebo i sterilní částí zdvojenou, velmi vzácně rozdělenou až ve 3 nebo 4 části; jsou to patrně abnormity bez taxonomické hodnoty.

Ekologie a cenologie: Louky, pastviny, vřesoviště, lesy, paseky, okraje lesních cest. Na různých substrátech, převážně na kyselých. Vyskytuje se ve společenstvech řádů *Nardetalia* a *Molinietalia*.

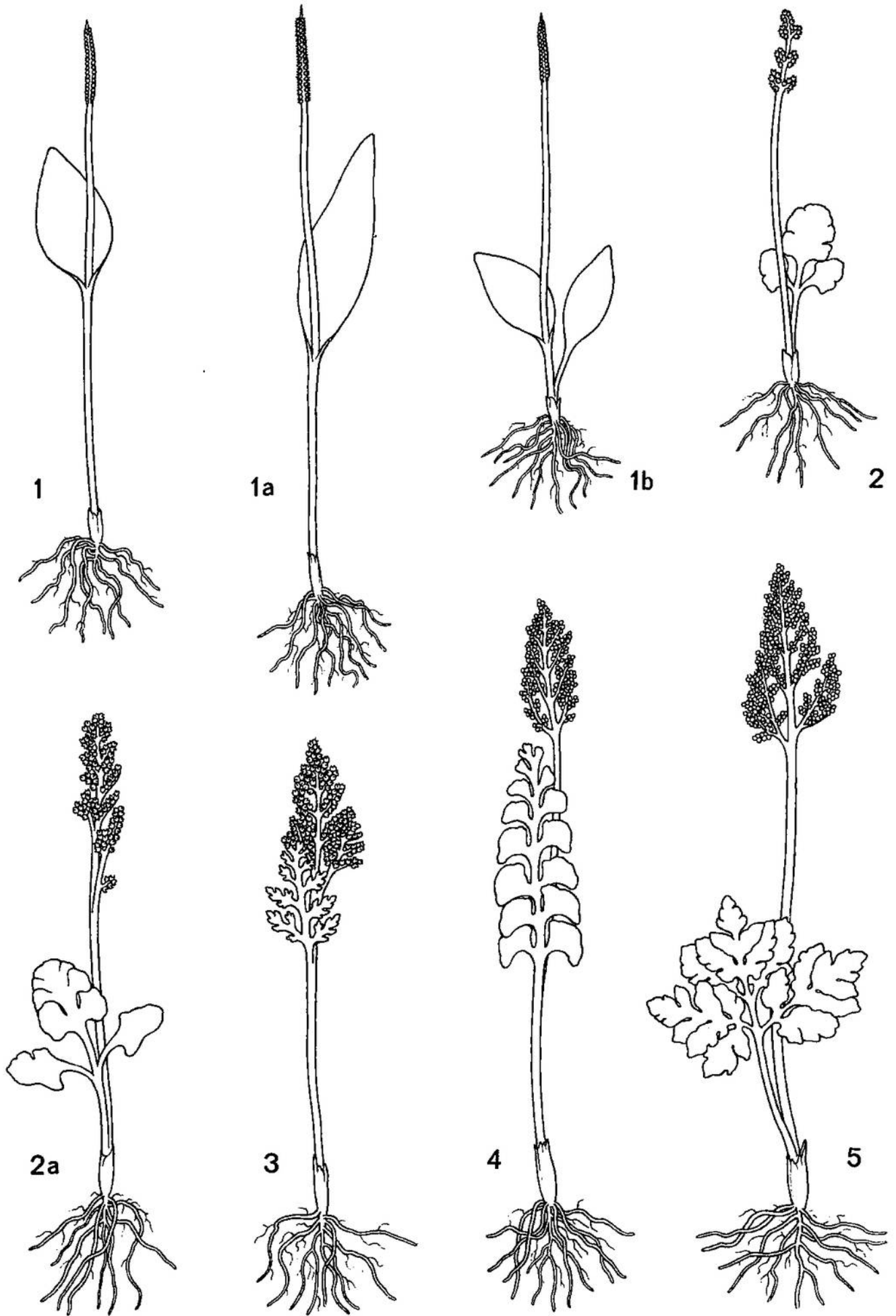
Rozšíření v ČSR: Vyskytuje se vzácně až roztroušeně v mezofytiku a oreofytiku (v z. a j. Čechách chybí nebo ojedinele), v termofytiku chybí. Převážně v kolinním až supramontánním stupni, ojedinele v subalpínském (min.: Jílové u Děčína, 230 m; max.: Krkonoše, Studniční hora, 1 500 m). Δ — Mapy: SLAVÍK FKS 1986: 38.

M: 25. Krušn. podh. (Hrob; Jílové, a blíže nespecifikované lokality „Rudoňoří“), 28. Tep. vrchy (Karlovy Vary), 32. Křivokl. (Zbiroh a širší okolí), 35. Podbrd., 37. Šum.-novohr. podh., 38. Bud. pán. (nedoložený údaj), 39. Třeboň. pán. (Mláka), 41. Stř. Povlt. (Červená u Orlíku), 45. Verneř. střed., 46. Lab. písk. (Děčín), 50. Luž. hory, 52. Ral.-bez. tab. (širší okolí Mimoně), 53. Podješ., 55. Čes. ráj (mezi Srbskem a hradem Kost), 63. Českomor. mezih. (hojněji mezi Českou Třebovou a Svitavami), 66. Hornosáz. pah. (hojněji v okolí Chotěboře), 67. Českomor. vrch., 68. Mor. podh. Vysoč., 69. Želez. hory, 70. Mor. kras, 71. Drah. vrch., 72. Zábř.-unič. úv. (Mohelnice), 73. Hanuš.-rychleb. vrch., 74. Slez. pah. (Lhota u Opavy), 75. Jes. podh., 78. B. Karp. les. (Brumov), 84. Podbesk. pah. — O: 85. Kruš. hory (Boží Dar; Klínovec), 88. Šum. (Železná Ruda; Kvilda), 89. Novohr. hory (Pohoří na Šumavě), 90. Jihl. vrchy (Vysoký Kámen), 91. Žďár. vrchy, 92. Jiz. hory (Liberec; Buková), 93. Krk. (Studniční hora; Obří důl), 96. Král. Sněž., 97. Hr. Jes., 99. Mor.-slez. Besk.

Celkové rozšíření: Střední a s. Evropa (mimo Island), na jihozápadě po v. Francii, na jihu po s. Itálii, na jihovýchodě po j. část Karpat; na východě až po Ural a na Sibiř; Severní Amerika. — Mapy: HULTÉN AA 1958: 273; MEUSEL et al. 1965: 11; AFE 1972: 49.

Tab. 16: 1 *Ophioglossum vulgatum*, 1a — forma s protáhlým trofofylem, 1b — var. *polyphyllum*. — 2 *Botrychium simplex*, 2a — forma s větveným sporofylem. — 3 *B. matricariifolium*. — 4 *B. lunaria*. — 5 *Sceptridium multifidum*.

224 *Ophioglossum*

[TAB. 16] 225